

**Toespraak van Herman Van Rompuy op
het VBO-FORUM op 8 december 2014**

Bozar - Brussel, Bruxelles – 8/12/2014

De geschiedenis is vol verrassingen. Ze herhaalt zich, maar nooit op dezelfde wijze. Men vindt wat men nooit heeft gezocht. Wij moeten ons vaak aanpassen aan nieuwe gegevens. Mensen maken soms geschiedenis, maar de meesten zijn meer historytakers dan historymakers.

Wie had er ooit gedacht dat het sovjet-communisme zou verdwijnen, dat de Oostbloklanden en de Baltische Staten vrij en onafhankelijk zouden zijn, lid van de EU en één van hen voorzitter van de Europese Raad van regeringsleiders, 25 jaar na de val van de muur van Berlijn? Wie zegt dat Europa 'vermoed' is, vergeet dat ons continent een ware revolutie heeft gekend.

Wie had ooit gedacht dat de twee pijlers van een economie: de financiële sector en de munt (bank and banknotes) in wezen gebaseerd op 'vertrouwen', een aardschok zouden ondergaan? Degenen die denken dat het vertrouwen snel zou terugkeren, beseffen niet hoe diep dit was aangetast, tot in zijn fundamenten. Vertrouwen gaat weg te paard en keert te voet terug.

Wie had ooit vermoed dat de olieprijs vandaag rond de 65 dollar zou staan na alle voorspellingen dat de energieschaarste langdurig zou zijn en zelfs inzet van toekomstige oorlogen?

Hadden wij kunnen vermoeden dat na de Balkanoorlog er nog gevochten zou worden op het Europese continent? En toch vielen er tot nog toe bijna 5.000 doden in Oekraïne omdat dat land sterker wou aanleunen bij de Europese Unie, dat het ziet als zijn poort naar de toekomst, als een haven van vrijheid en voor een moderne economie en welvaart.

Al die onzekerheden kunnen onze landen niet alleen de baas.

Het Europees antwoord op de val van het Sovjet-Rijk was 'meer Europa': een eengemaakt Duitsland in een monetaire en economisch eengemaakte Unie.

Ons antwoord op de banken- en muntcrisis was een diepere Economische en Monetaire Unie met reddingsfondsen en meer Europees toezicht op begrotingen, economieën en banken. En het is niet gedaan.

Ons antwoord op de energie- en klimaatuitdagingen is een Europese Energie-Unie, een meer eengemaakte markt eerst, een geringere onafhankelijkheid van Rusland en wettelijk afdwingbare klimaatdoelstellingen inzake CO₂, overeengekomen op mijn laatste Europese Raad. Ook hier is het 'a long way to go'.

Ons antwoord op de crisis in Oekraïne is een gemeenschappelijk beleid van sancties om Rusland te dwingen serieus te onderhandelen over de grond van de zaak: welk Oekraïne en met welke relaties met zijn Europese en Russische burenen?

Mijn taak was de Europese club samen te houden in die benadering en dat is gelukt.

Ik zei dat wij die onzekerheden alleen de baas kunnen als we in de Unie samenwerken.

C'est un paradoxe que l'Union ne rassure pas suffisamment aujourd'hui. Rationnellement il n'y a qu'une voie possible : une intégration plus étroite de l'Union et de la zone euro.

Pourquoi l'UE ne rassure-t-elle pas ?

Pas uniquement pour des raisons économiques. Bien avant 2008 le populisme était fort dans le Benelux, en France, en Autriche. La peur de l'autre, la peur de la mondialisation et de l'immigration, de l'avenir tout court.

C'est devenu un phénomène de civilisation. Le manque de capital social, l'isolement de l'individu sont des éléments cruciaux dans l'analyse de ce phénomène.

Bien sûr, la crise économique et la montée du chômage, et surtout leur durée s'y ajoutent. Les élections et les sondages dans la plupart des États membres montrent la montée du populisme et de l'euronégativisme. La cote des autorités nationales est souvent plus basse que celle des institutions européennes. Mais, par exemple, le Parlement européen connaît toujours une majorité écrasante de députés qui soutiennent le projet européen. Les institutions fonctionneront toujours normalement en tant qu'institutions. Mais je suis convaincu que sans un retour d'une croissance forte, stable, soutenable, équitablement distribuée et favorisant l'emploi, ce fonctionnement des institutions n'est pas garanti, ainsi que la stabilité politique dans les États membres.

La politique de croissance figure donc tout en haut sur l'agenda politique de l'Union, après qu'on ait écarté la menace existentielle qui pesait sur l'euro entre 2010 et 2013. On a évité le pire. On a évité la dépression comme dans les années trente.

Permettez-moi de dire que la crise de l'eurozone était le résultat d'un manque de politique et même de 'mal gouvernance' dans beaucoup de pays de la zone euro. Le chômage était déjà de 8% en moyenne en 2008. La bonne situation budgétaire d'un nombre de pays était basée uniquement sur une croissance économique, artificiellement dopée par le crédit, basée sur un gonflement des dettes privées. Dans d'autres pays, l'équilibre budgétaire cachait une détérioration du budget primaire, compensée par la diminution des charges d'intérêt sur la dette publique, due à l'euro fort et donc des taux d'intérêt bas. 'Easy money creates easy solutions'. On a payé 'cash'. On est entré dans la crise sans 'réserves'.

La crise bancaire et la zone euro ont fait surgir tous les problèmes à la surface. Un manque de compétitivité, une politique budgétaire structurellement laxiste et un manque de politiques de l'emploi. La dualité du marché du travail entre ceux qui sont bien protégés et les autres, le coût fiscal et parafiscal du travail, le manque de solidarité entre les 'in' et les 'out', le 'mismatch' entre demande et offre d'emploi, l'absence d'une politique par rapport aux allochtones : tout cela était négligé ou trop négligé quand la croissance était somme toute forte avant 2008. Beaucoup sont maintenant les victimes de l'absence de réformes quand il faisait beau. C'est d'ailleurs un paradoxe – qui m'a frappé tout au long de ma carrière politique – que des mesures structurelles sont apparemment uniquement possibles quand l'économie va mal. C'est uniquement à ce moment-là que l'on trouve le 'sens of urgency'. À cause de ce paradoxe, on pratique souvent une politique procyclique. Pourquoi faut-il qu'on agisse seulement le dos au mur et l'abîme en face de soi. Ce n'est d'ailleurs pas le monopole du monde politique et du secteur public.

Daarom moeten we, ondanks die blijkbaar ijzeren wet van ‘crisissen zijn uitdagingen’ (A. Leysen), toch anticiperen op het voorzienbare of het onvermijdelijke. De vergrijzing van de bevolking, het klimaat en de immigratie.

De tijd van de achterhoedegevechten moet voorbij zijn. Ik weet natuurlijk dat in de praktijk men oog moet hebben voor timing (time is the essence in politics), voor het evenwicht in de maatregelen (tussen competitiviteit, economie en ecologie; tussen de inkomenscategorieën; tussen rechten en plichten van migranten en andere EU-burgers), oog voor de wijze waarop maatregelen worden voorbereid, overlegd en gecommuniceerd.

Maar de richting moet aangehouden worden. Onze samenlevingen evolueren altijd gradueel, soms te gradueel en soms zelfs niet. ‘Direction is more important than speed’ placht ik te zeggen, maar dat is vandaag een beetje te zacht uitgedrukt.

De EU wil al deze politieken stuwen omdat anders vroeg of laat de eurozone opnieuw onder druk komt. Er moet convergentie zijn in het begrotings- en economisch beleid. Men kan niet één munt hebben en 19 verschillende politieken. Zo simpel is het. We hebben tijdens mijn voorzitterschap daar hard aan gewerkt en nieuwe instrumenten gecreëerd, maar het is niet voldoende. Wij hebben een groter engagement van de lidstaten nodig om te hervormen. We hebben nieuwe instrumenten nodig om tot betere resultaten te komen. Grotere landen hebben een nog grotere verantwoordelijkheid dan kleinere omdat zij precies nog meer de eurozone moeten dragen en stabiel houden. De volgende maanden zullen dat duidelijk moeten maken. Het zal politieke moed vragen, maar die zal en moet opgebracht worden. Beter de regie zelf in handen houden dan opnieuw in de greep komen van financiële markten. In sommige landen werden hervormingen overeengekomen met sociale partners, in andere lukt het niet. Ook bij ons in het verleden was het soms wel, soms niet. In 1982 en 1993 werd zelfs gehandeld met volmachtenbesluiten. Dat is vandaag niet het geval.

We moeten goed voor ogen houden dat voor de meeste hervormingen de nationale overheden verantwoordelijk zijn. De kwaliteit van het nationaal beleid komt goed naar voren als we zien hoe groot de verschillen inzake werkloosheidsgraad tussen lidstaten zijn. Zo hadden Duitsland en Frankrijk enkele jaren terug nog hetzelfde werkloosheidsniveau: het verschil is nu van één tot dubbel. Binnen één land kunnen er ook aanzienlijke verschillen zijn. Dat is bij ons ook het geval. Al zeer vele jaren.

Het is ook makkelijker tot gezonde openbare financiën te komen bij lage werkloosheid. Het sociaaleconomisch beleid kan een grote bijdrage leveren tot het saneren van begrotingen en het verminderen van het relatief gewicht van de openbare schuld.

De EU zelf moet in het kader van een groeipolitiek eigen acties ontwikkelen. Zo moet ze de volgende jaren werken aan een Energie-Unie, aan een meer eengemaakte digitale en telecommarkt, aan een Europese ‘research area’. Op al deze domeinen heeft de Europese Raad al wegen geopend in de jaren 2013 en 2014.

Maar ik ondervond geen echte wil bij de regeringsleiders om ver te gaan. Teveel denkt men nog aan 'national champions'. Wat voor zin heeft het echter tientallen telecombedrijven te hebben met 28 regulatoren als er in de States en in China 3 of 4 zijn en één regulator? Zo zijn er nog voorbeelden. De 'single market' gaat niet meer over handelsbeperkingen, maar over industrieel beleid.

De Unie heeft wel in haar budget 2014-2020 de voorrang gegeven aan al wat te maken heeft met competitiviteit. Zo stijgen die uitgaven voor innovatie, R&D, infrastructuur met 36% in een voor de rest krimpende begroting. Wij hebben dus keuzes gemaakt. Trouwens, ook voor de strijd tegen jeugdwerkloosheid en ontwikkelingssamenwerking.

De nieuwe Commissie heeft een driejarenplan ter stimulering van private en publieke investeringen voorbereid dat tot 315 bijkomende investeringen moet leiden.

De Unie wil het risico verkleinen voor grote en kleinere investeringen die zonder die waarborg nooit het daglicht zouden zien. We deden hetzelfde in 2012 waarbij we met de EIB meer dan 150 miljoen investeringen hielpen tot stand brengen.

Investeringen hebben het voordeel én langs de kant van de vraag én van die van het aanbod te werken. Ideologisch kunnen velen zich hierin dus vinden.

Dat iedereen werkt richting groei wordt goed aangetoond door het monetair beleid dat 'accomoderend' is (de ECB is trouwens een uitzonderlijk instituut). In Nederland zijn de rentetarieven nu de laagste sedert 400 jaar! Het budgettaire beleid is neutraal t.o.v. de conjunctuur in 2014 en 2015. Sedert vorig jaar reeds is er meer flexibiliteit ingevoerd door de Commissie gezien de uitzonderlijke situatie van lage reële economische groei en lage inflatie.

Als de noemer amper groeit, weegt dat op tekorten en schuld. Maar structurele verbeteringen van de deficits zijn onvermijdelijk gezien onze gemiddeld hoge schuld in de eurozone. Dus, minder de nadruk op nominale cijfers, maar meer op structurele verbeteringen. Maar zelfs dat vergt inspanningen.

De daling van de eurowaarde en van de olieprijs zal ook onze groei helpen. Laat ons op handelsvlak open grenzen behouden (FTA TTIP).

Groeipolitiek is ingewikkelder dan deficits maken en te uitbundig monetair beleid (zoals Angelsaksische landen en Japan). Het is een veelomvattend proces, waar een gunstig ondernemingsklimaat centraal staat. Maar het moet. Onze structurele groei in de eurozone is nog amper 0,5%, drie keer minder als enkele jaren.

Mais il est nécessaire de sauvegarder ou d'encourager une assise sociale pour une telle politique de longue durée. C'est pourquoi j'ai pris l'initiative de consacrer un Conseil européen à la fraude et l'évasion fiscale internationales.

L'automaticité du transfert des données d'actifs financiers dans l'Union est un pas sans précédent. Le G8 en Irlande du Nord (juin 2013) est une autre étape. Maintenant, des dizaines d'autres pays se sont associés à cette nouvelle politique.

Il faut bien sûr ajuster si les mesures ne sont pas suffisantes. La Commission européenne a d'ailleurs fait des propositions récemment.

La Belgique a une tradition d'avoir des disparités relativement restreintes en matière de revenus. Dans le monde anglo-saxon, ces différences sont beaucoup plus grandes, encore beaucoup plus inacceptables quand on compare les fortunes. En Europe, la pauvreté a augmenté d'une manière tout aussi inacceptable : les objectifs de la stratégie 2020 de diminuer le nombre de gens susceptibles de devenir pauvres ne seront pas atteints. La différence sera de 25 millions si rien n'est fait.

L'Union en tant que telle n'a pas de compétences, mais j'ai mis cette lutte dans la liste des 5 priorités stratégiques pour l'Union dans la législature suivante. L'Union doit être plus protectrice. Précisément parce qu'elle est très ouverte.

Cette stratégie sera déployée dans un monde de plus en plus dangereux, dans notre voisinage à l'Est et au Sud. J'ai évoqué les problèmes en Ukraine. D'une autre nature bien sûr est la situation dans le Moyen-Orient après l'échec du Printemps arabe (avec l'exception de la Tunisie). On a un ennemi commun : le barbarisme. Pour moi, il s'agit d'une lutte de l'humanisme contre le barbarisme. Il ne s'agit d'aucune manière d'un combat entre l'Islam et l'Occident ! Mais le terrorisme nous menaçait et nous mena aussi au Mali – la France et l'UE sont intervenues et jusqu'à l'Atlantique avec le Nigéria comme exemple tragique. Le terrorisme veut maintenant non seulement déstabiliser, mais aussi conquérir. Il faut réagir avec les moyens disponibles (humanitaires, politiques et militaires) pour combattre l'extrémisme, notre ennemi commun. L'attentat au Musée juif à Bruxelles a montré comment le terrorisme peut être très proche de nous. D'ailleurs ce sentiment d'un monde plus dangereux mine la confiance de nos consommateurs et nos citoyens.

L'Union européenne en tant qu'Union reste un havre de paix et de stabilité quand on jette un regard sur le reste du monde. Certains considèrent que la paix n'est plus un argument pour justifier l'Union. Elle reste néanmoins sa raison d'être.

Quelle myopie ! Quel manque du sens de l'histoire ! Le 'hic et nunc' nous mènerait à sacrifier l'Union, ce projet de paix par excellence.

D'ailleurs on a toujours des candidats pour rejoindre l'Union, entre autres dans les Balkans et au-delà. L'Ukraine, la Géorgie et la Moldavie ont signé des accords d'association (incl. un accord de libre-échange). C'est un bon signe.

L'Union est plus qu'un projet économique, une transaction où l'on reste ou que l'on quitte selon un calcul coûts-bénéfices. Je suis convaincu d'autre part que l'Union est toujours un win-win économique. Où en serait la Belgique si on retournait à la situation d'avant 1958 ? Il est même ridicule d'évoquer l'hypothèse. Mais cela vaut aussi pour de grands pays. 'No man is an island. Entire of itself. Every man is a piece of the continent, a part of the main' ('Aucun homme n'est une île, un tout, complet en soi ; tout homme est un fragment du continent, une partie de l'ensemble' / John Donne 1624).

The Union is facing crucial years. We have to hold the club together. We have to join forces to defend international law on the European continent. And we have to succeed in our strategy fostering economic growth and jobs. People will be convinced by results, not only by our language. Having said this, we all have to stop with 'Brussels bashing'. Brussels is becoming the scapegoat for failures at the national

level. Ultimately, more prosperity and jobs will contribute to reconcile parts of our population with the European project.

Ik heb dit avontuur van vijf jaar voorzitter van de ER geëindigd met meer Europese overtuiging dan voorheen. En ik heb trouwens mijn eerste Europese bijeenkomst georganiseerd op mijn college, vijftig jaar geleden, samen met wijlen Tony Vandeputte.

'Meer Europa' is geen ideologische keuze. Het is een noodzaak willen we één munt houden. Si on veut garder une monnaie, il faut plus d'intégration. Si on perdait la monnaie commune, on perdrait l'Union. Tout est en tout et inversement.

Maar bovenal is het een keuze voor een wijze van samenleven tussen vrije volken. En ik durf dat met des te meer overtuiging zeggen in wat de mooiste periode van het jaar moet zijn waarin we ons naar Kerstmis toe voorbereiden op de gedachte van vrede, verzoening en harmonie.

Wie vergeet te dromen, vergeet te leven.